

Metafor ve Olgusal Gerçeklik Olarak Kripto Para Algısı

Erhan TECİM¹, Fatih YILMAZ² ve Murat KARAKOYUNLU³

Öz

Ekonomik küreselleşme kripto varlıklar ile çok farklı bir niteliğe bürünmekte bireyler tarafından farklı şekillerde algılanabilmektedir. Bu nedenle, bu araştırma kripto varlıkların, yatırımcılar açısından ne ifade ettiğini ve bu bağlamda kamu otoritesinin nasıl konumlandığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu araştırmanın temel problemi kripto varlıklar bireyler tarafından nasıl algılanmakta ve metaforik olarak nasıl temsil edilmektedir şeklindedir. Bu bağlamda kamu otoritesi, köşeyi dönme fikri, bireysel yatırım tercihleri, kripto paraya bakış ve dini tercihler şeklinde beliren temalar eşliğinde kripto varlıklara yönelik metaforik algılar ortaya konulmuştur. Uygun örnekleme tekniğinin benimsendiği bu çalışmada karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın nicel verileri sabit format anket tekniği ile; nitel verileri ise açık uçlu görüşme tekniği kullanılarak Google formlar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Nicel veri analizi esnasında temel istatistik teknikler kullanırken; nitel veriler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Çalışmanın en temel bulgusu olarak; kripto varlıklara karşı temel bir güvensizlik olduğu, yatırım amacı olarak kripto varlıkların klasik varlıklardan çok sonra yer aldığı ve genel olarak kumar şeklinde algılandığı ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi Sosyolojisi, Kripto varlıklar, Ulus devlet, Metaforik algı, Blockchain

Perception of Cryptocurrency as Metaphor and Factual Reality

Abstract

Economic globalization has taken on a different nature due to crypto assets, and crypto assets can be perceived differently by individuals. Therefore, this research aims to reveal what crypto assets mean to investors, and how the public authority approaches to crypto assets. The primary questions of this research are how crypto assets are perceived by individuals, and how they are represented metaphorically. Accordingly, metaphorical perceptions of people of crypto assets have been revealed on the themes of public authority, the idea of striking it rich easily, individual investment and religious preferences. Convenience sampling and mixed research methods have been adopted in the research. The quantitative data have been collected using the fixed format questionnaire, and the qualitative data have been collected, through Google forms, by means of open-ended interviews. While in the analysis of the quantitative data, the researchers used descriptive statistics, in the analysis of qualitative data they used the content analysis technique. The most striking findings are that crypto assets are insecure; they are not preferred as much as traditional investment tools and are mostly regarded as gambling.

Key Words: Sociology of Economics, Crypto Assets, Nation state, Metaphorical Perceptions, Blockchain

Atıf İçin / Please Cite As:

Tecim, E., Yılmaz, F. ve Karakoyunlu, M. (2023). Metafor ve olgusal gerçeklik olarak kripto para algısı. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 270-289. doi:10.33206/mjss.1177017

Geliş Tarihi / Received Date: 19.09.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date: 07.11.2022

¹ Doç. Dr. - Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, erhan.tecim@selcuk.edu.tr

 ORCID: 0000-0001-6578-5150

² Dr. - T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Konya, yilmazoglu@gmail.com

 ORCID: 0000-0001-7852-6756

³ KOP Bölge Kalkınma İdaresi Müdürlüğü - karakoyunlum@gmail.com

 ORCID: 0000-0002-5047-4787

Giriş

Para, mekanik toplumdan organik topluma geçiş süreci ile başlayan iş b6l6m6n6n ortaya çıkardığı, değer takasını sağlamaya dayalı ekonomik faaliyetlerde g6ven unsurunu inşa eden toplumsal bir s6zleşmedir. Bu s6zleşme y6zyıllardan beridir farklı biçimlerde uygulamaya konulmuş olmakla birlikte; yaşanan ekonomik krizler ve buna bağlı gelişen toplumsal olaylar sonucu ortaya çıkan sorunlar, yeni 6z6m yollarının t6retilmesini zorunlu kılmış, ne var ki her yenilik beraberinde, zamanla giderilmesi gereken başka sorunlar ortaya çıkarmıştır.

Takas sistemi ile başlayan değişim, para adı verilen materyallerle birlikte gelişmeye başlamış ve değişim aracı olma, değer saklayabilme, taşınabilir olma, toplumsal kabul gibi esaslara dayalı olarak yinelenerek, uzun yıllar boyunca saltanat s6rm6ř olan altın ve g6m6ř gibi değerli madenlerle nitelik kazandıktan sonra, yerini yenilerine bırakmıştır. D6nyayı derinden etkileyen iki b6y6k savaş ve ortaya çıkardığı yıkımlar sonrası kurulan Bretton Woods sistemi, altına dayalı kıymetleri ortaya ıkartmışsa da bir s6re sonra, değerini onu piyasaya sunan devletlerin itibarlarından alan ve adına itibari para (fiat para) denilen kâğıt paralara bırakmıştır.

Teknolojik gelişmeler ve internetin kullanımı ile g6lenen bankacılık sistemi, itibari parayı dijitale d6n6řt6rm6ř; ne var ki bu d6n6ř6m, parasal işlemlere hız kazandırsa da gelirin eşit dağılımı ve sosyal refahın artırılması gibi k6kl6 toplumsal sorunlara 6z6m bulmada yeterli olanaklar sunamamıştır. Bug6n için, iddia ettiği en b6y6k 6z6m, verinin sosyalleşmesi ve g6vene ihtiyaç duyulmayan şeffaflık olan kripto para, soyut ve sanal yapısı ile paranın yeni versiyonu olarak toplumların g6ndemindeki yerini almıştır.

Verinin Sosyalleşmesi: BlockChain Sistemi ve Kripto Para

Kripto para sistemi, Satoshi Nakamoto isimli ama kimliği halen belirsiz kişi/kişiler topluluğu imzası ile internet 6zerinden yayınlanan ‘‘Bitcoin: Eşten Eşe Elektronik Nakit 6deme Sistemi’’ isimli makale sayesinde Bitcoin ismi ile hayatımıza girmiş; Blockchain adı verilen bir kayıt sistemi 6zerinden t6retilmiş ve zamanla elektronik bir değer haline gelmiştir. Blockchain sistemi, geçmişi çok daha eski olsa da bilinirliğini kripto paraların atası olan Bitcoin ile kazanmıştır. Kim, ya da kimler tarafından geliştirildiği geniş bir değerlendirme konusu olan kripto para sistemi, mezkur makalede detayı ile anlatılan ve internet alışverişine dayalı bir dizi soruna işaret ederken, bu sorunlara ilişkin 6z6m 6nerisini blockchain sistemine dayandırmaktadır. Nakamoto, makalesinde y6z y6ze alışverişlerin aksine internet 6zerinden yapılan alışverişlerde, neredeyse tamamen 66nc6 bir otoritenin onayına ihtiyaç duyulduğunu, son noktada tarafların bu işlemi y6r6ten sisteme karşı mecburi bir g6ven taşımak zorunda olduğunu tespit etmiştir. Ona g6re internet 6zerinden yapılan işlemleri konu edinen mevcut sistemler hem maliyet artırmakta hem de oluşan bu mecburi g6ven sayesinde dolandırıcılığa kapı aralayacak bir risk taşımaktadır (Nakamoto, 2008, s. 1). Oysa ki insanlar, y6z y6ze alışverişlerde uyguladıkları gibi; t6m parasal işlemlerini, bu maliyet, otorite ve g6ven kriterlerine ihtiyaç duymadan, kriptografik bir kanıt ile, online olarak da pekâlâ gerçekleştirebilirler. Bunun gerçekleşmesini sağlayacak olan Blokchain teknolojisi, verinin tek kaynaktan kontrol edilmesi işlemine karşı geliştirilmiş olan merkeziyetsiz bir sistemdir (Polat, 2021, s. 13). Buna g6re 6rneğin bir alım ve satım işleminde bu işlemi gerçekleştirecek olan taraflar, bir blok içerisinde bir araya gelmekte⁴, bu blokta gerçekleştirilen t6m işlemler taraflara ait açık ve gizli dijital iki imza ile kabul edilmekte, yapılan t6m işlemler tek bir veri kaynağında bağlı kalmaksızın geri d6nd6r6lemez bir biçimde, sistemin dahil olduğu t6m bilgisayarlara yayılmakta ve aynı anda kayıt altına alınmaktadır (Jamie Berryhill, 2018). Bu kayıtlar bir başka blokta yapılacak başkaca işlemlerin gerçekleştirilebilmesi için altlık oluşturmakta ve bu sayede bloklar arası bağlar bir zincir sistemi şeklinde kayıt altına alınmakta ve bu sayede, veriler de insanlar arasındaki etkileşim 6rneğinde olduğu gibi paylaşılarak sosyalleşmektedir. Kimin ne çeşit bir 6r6n6, hangi d6nemde, hangi bedel 6zerinden alıp sattığının ilan edildiği bu bloklar, şeffaf bir biçimde takip edilebilmekte, sistemi takip etmek amacıyla ağa katılan, dijital bir emek harcayarak kayıt altına alan kişiler ise (madenciler) bu hizmetleri karşılığı 6denen bir sanal para ile 6d6llendirilmektedir. Işleyişin ana hatları ile anlatıldığı bu sistem istisnaları olmakla birlikte temel olarak bu şekilde işlemektedir. G6n6m6zde Coinmarketcap isimli internet sitesinde yer alan verilere g6re, bir kısmı kendi blokzinciri olan bir kısmı ise var olan bir zincir 6zerinden hizmet veren ve coin, token gibi farklı adlarla anılan 20 binin 6zerinde kripto varlık bulunmaktadır (coinmarketcap.com).

⁴ Blok uygulamasından kast edilen Whatsapp ve benzeri iletişim programlarındaki gruplardır. Her bir grup bir blok gibi değerlendirilebilir.

Kendine has kavramları, dili ve ihtiyaca yönelik olarak hızlı gelişip güncellenen teknolojisi ile kripto varlıklar, geleneksel sistemlerle entegre ve bazen de onlara alternatif olabilecek farklı bir dünyanın kapısı olarak değerlendirilmektedir. Akıllı kontratların işleyiş platformu olarak hizmet veren ethereum, internete bağlı nesnelere birbirini ile olan ilişkisini yönetmeyi amaç edinen Iota, birden çok blockchain ağını bir arada yönetebilen Polkadot, blockchain sisteminin temeli olan Bitcoin, tedarik zincirinin takip edilmesini sağlayan VeChain ve Avalanche gibi, kendi blokchain sistemi olan türlerinin yanında mevcut bir blokchain ağını kullanan ve hizmet, menkul kıymet ve şirket bazlı olarak ayrılabilen Enjin, Fenerbahçe, Swipe gibi token olarak isimlendirilen kripto varlıklar da bu sistemin işleyişini gösteren örneklerdir.

Bir Şeffaflık İddiası: Blockchain / Herkesin Bildiği Sır Değildir

Kripto para sisteminin mevcut para sistemine ilişkin eleştirisinin temelini güvene dayalı risk unsuru oluşturur. Beck'in modern toplumun krizi olarak ortaya çıkardığı sigortalanamayan toplum, riskin öngörülemez büyüklüğü karşısında toplumları hatta devletleri dahi güvensiz kılabilir. Doymusuz taleplere ve para kazanma hırsına bağlı ekonomik riskler, bu anlamda ele alınabilir (Beck, 1992, s. 23). Nitekim buna dair pek çok örnek bulunmaktadır. 2008 yılında dünyayı sarsan mortgage krizi ve 2001'deki Enron skandalı, 1994'te Türkiye'de yaşanan Impexbank olayı, İmar Bankası meselesinin yanı sıra insider trading işlemleri gibi, devletlerin dahi çözmekte zorlandıkları pek çok dolandırıcılık hikayesi ve hatta hükümetlerin kısa vadeli ekonomik krizleri çözmek amacıyla kolay yoldan uygulamaya koyduğu, fazla para basmaktan dolayı düşen paranın alım gücü, bu duruma örnek verilebilir (Parasız, 2009, s.89).

Güven, Fukuyama'ya göre modernizmin getirdiği ekonomik sistemin geleneksel unsurlar taşıyan aksak ayağıdır (Fukuyama, 2005, s. 70). Kapitalizm ve demokrasiye dayalı modern dünyanın modern olmayan alışkanlığı olarak ifade edilen güven, blockchain sisteminin buna ihtiyaç duymaması sebebiyle ekonomik anlamda paranın eriştiği tam modernizasyon olarak değerlendirilebilir. Mevcut yapı içerisinde gerçekleştirilen online ödeme sistemlerinin neredeyse tamamında güven hoyratça kullanılmaktadır. Blockchain sistemi, bu noktada devreye girmekte ve internet üzerinden yapılan tüm işlemlerde üçüncü bir yapıya duyulan güven ihtiyacını gereksiz kılmaktadır. Genel itibarıyla toplum nazarında düşünüldüğünde, bilinmeyene karşı duyulan endişeden nasibini alan blockchain, Nakamoto'ya göre, güvene ihtiyaç duymayan niteliği ile mevcut sistemlerdeki bir açığı gidermektedir. Blockchain, dağıtık defter uygulaması sayesinde, yaptığı tüm işlemleri herkesin bilgisine açmakta ve dağıtılan bilgi geri dönülemez bir biçimde kayıt altına alınmaktadır. Sisteme bağlı bütün bilgisayarlar, (Bitcoin özelinde bugün için yaklaşık 30 milyon adet) yapılan tüm işlemleri anında kayıt altına almakta, bir sonraki işlem önceki işlemlerin tamamını onaylayarak gitmekte ve sistemi bozmaya çalışmak her zaman için sistemi kurmaktan daha zor ve maliyetli olmaktadır. Bu durum merkezi otorite konumundaki devlet kurumlarının olası riskler karşısındaki güvenlik supabı işlevini gereksiz kılabilir ve gelecekte noterlik hizmeti, uluslararası ihracat, tapu faaliyetleri ve benzeri pek çok resmi kayıt işlemini de güvenden bağımsız olarak ve daha süratli bir biçimde gerçekleştirilebilmektedir.

Tüm bu özellikleri ile güvene ihtiyaç duyulmadığının her fırsatta deklare edildiği blockchain sistemi, kripto para aşamasına geldiği andan itibaren yeni bir kimliğe bürünmektedir. Blockchain alt yapısına dayalı kripto para, değerinde yaşanan ciddi dalgalanma, volatilitede ki yüksekliğe bağlı olarak elde edilen günlük kazanç ve kayıplar, kripto varlıkların bilinmemesinden kaynaklı çeşitli dolandırıcılık hikayeleri ve benzeri durumlar, beraberinde bir belirsizliği de getirmektedir. Her şeyden önce kolay yoldan para kazanma hırsı, kişisel zaafarla birleştiği durumlarda dolandırıcılara kapı açmakta; kendini güvenli ilan eden bu sistem, devletin yeterli ölçüde var olmamasından kaynaklı açıklar sebebiyle olumsuz etkilenerek yine devlete ihtiyaç duymaktadır.

Kitlesel Kabul ve Kamu Otoritesinin Durumu

Teknolojinin bu yeni keşfi, toplum nezdinde henüz tam anlamıyla anlaşılabilir görünmemektedir. Blockchain sistemi, kripto varlıkların temelinde yatan destekleyici bir unsur olmanın yanında toplumsal hayatı kolaylaştırıcı bir dizi çözümler getirirse de sosyal rutin açısından, alt yapısal işleyişinin nasıl olduğunun bilinmesine ihtiyaç duyulmayan E-devlet uygulaması ya da UYAP sistemi gibi kullanıcı/faydalanıcı dostu bir keşif olarak ifade edilebilir.

Bugünün dünyasında itibari para olarak tanımladığımız geleneksel para sisteminin de etkili olduğu sürekli yinelenen ekonomik krizler, toplumları derinden etkiliyor olsa da bu etkilenme biçimi doğrudan devleti ya da onun üzerine inşa edilmiş olduğu ekonomik sistemi hedef almaktan çok, uygulayıcı merci konumundaki hükümetlerin meşruiyetini etkilemektedir. Öte yandan kapitalist sistemde devletlerin kendi

hegemonik iktidarlarını sürdürebilmek amacıyla parayı bir kontrol mekanizması olarak kullandığını, toplumsal faydayı ikinci plana iten uygulamalar sebebiyle ortaya çıkan hataların ise, krizlere neden olduğunu düşünenler de bulunmaktadır. Nitekim vergi politikaları oluşturmak, istihdam, fiyatlar, gelir dağılımı gibi paranın kontrolü ile piyasayı belirleyerek ekonomiye yön vermek ve senyoraaj geliri elde etmek gibi olanaklar, devletlerin, genişletici ya da daraltıcı şekilde piyasaya hükmettiği, tasarruf ve tüketimi belirlediği önemli argümanlardandır. Ne var ki kripto para sisteminin merkeziyetsiz yapısı, devletlerin elindeki bu güç için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Paranın arzı ve kimde olduğunun takip edilememesi gibi durumlar devletler açısından ele alındığında hem bu devlet gücünü zayıflatmakta hem de yasa dışı işlemlere ve vergi kaçakçılığı gibi kontrolü zor durumlara kapı aralayabilmektedir. Öte yandan kripto paraların vaat etmiş olduğu güvene dayanmayan merkeziyetsiz sistem, Gresham kanunu⁵ örneğinde olduğu gibi mevcut yapı içerisindeki avantajlardan yararlanamayan gelişmekte olan ülkeler vasfındaki bir kısım devletler için ise bir fırsat olarak düşünülebilmektedir. USD ve Euro gibi uluslararası konvertibilite sağlayan itibari paralar, dünyanın neredeyse tamamında yerel para birimlerinin yanında kullanılabilen geri kalan dünyanın pek çoğunda devletlere ait ulusal para birimleri, geçerliliklerini ancak ülke içerisinde ve belki en fazla karşılıklı ticaret yapılabilen ülkelerin birbirleri arasındaki değiş tokuşları esnasında kullanılabilir. İyi para avantajı olarak kabul edilen bu durum gelişmiş ülkelere bir avantaj sağlarken gelişmekte olan pek çok ülke için USD ve EURO örneğine dayalı döviz cinsinden mevduat elde etmek gibi bir zaruret doğurmakta ve uluslararası ticaret için, merkez bankalarının rezervlerinde bir başka merkez bankası tarafından basılabilen bir itibari parayı bulundurma zorunluluk ve külfetleri doğmaktadır. Kur riskine bağlı enflasyonun toplumlar üzerindeki yıkıcı etkisi bu külfetin bir göstergesidir. Kripto paralar, ortak bir değer ölçüm aracı olma potansiyeli sayesinde gelişmiş ülkelere ait bu avantajı ortadan kaldıracak gibi gelişmekte olan ülkeler için de dengeleyici bir unsur olacaktır. İtibari para olmak ya da emtia değeri görmek bu dengeleyici misyonu destekleyebilecektir. Bazı yükselen piyasalarda ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde kripto paranın benimsenmesine ilişkin durumun gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerin önünde olduğu görülmektedir. Özellikle yerel para birimlerinde yaşanan değer kayıplarının önlenilmesine ilişkin çaba, yatırımcıları alternatif ürünlere iterken, bu anlamda tercih edilen araçlardan birinin de kripto paralar olduğu görülmektedir. Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2020 Şubat ayında yayınlanan ve 74 ülkeyi içine alarak yapılan bir araştırmada nüfusa oranla en çok kripto para kullanan ülkeler sıralamasında ilk dört ülke sırasıyla Nijerya, Vietnam, Filipinler ve Türkiye olmuştur.

Kripto Para ve Ulus Devlet

Kripto para ve devlet ilişkisinin karmaşık boyutları bulunmaktadır. Her şeyden önce kripto varlıkların çoğunun merkeziyetsiz bir sistem tarafından yönetilmesi sebebiyle, doğrudan herhangi bir devletin kontrolü ve güvencesine tabi olamamaktadır. Ancak kripto paraların işlem gördüğü kripto para platformları (işlevsel benzerliği açısından borsa olarak ifade edilecektir.) devletin kontrolüne tabi olabilir. Öte yandan kripto paraların bir işlem aracı olarak itibari para (Dolar, TL, Euro vb.) ya da bir emtia (Altın, Gümüş, Platin vb.) gibi yasal bir kimlik kazanmaları hususu önemlidir. Ayrıca vergilendirmeye⁶ konu olmaları ve genel itibarıyla madencilik olarak ifade edebileceğimiz üretim faaliyetleri gibi hususlar devletlerin bu piyasaya yaklaşımı ve kontrolü açısından önem arz eder. Bu açıdan bakıldığında bir kripto para kullanıcısı/yatırımcısı, ikili işlem gerçekleştirmeyeceği (yüzyüze alışveriş gibi) durumlarda kripto para işlemlerini gerçekleştirebilmek için alım satım yapacağı bir borsaya ihtiyaç duyar. Bu borsa blockchain sistemi üzerinden işleyen merkeziyetsiz bir kripto para platformu olabileceği gibi, merkezi yönetimi/sahipliği olan bir borsa da olabilir. Merkeziyetsiz borsalarda işlem yapmak için kullanıcının soğuk ya da sıcak cüzdan adı verilen bir şifreleme sistemine sahip olması gerekir. Soğuk cüzdan isteğe bağlı olarak sisteme dahil edilen/internete bağlanabilen istenildiğinde ise sistemle bağı koparılabilen, fiziki olarak flashbellek benzeri bir üründür. Sıcak cüzdan ise doğrudan internet üzerinden bu hizmetin verilebildiği (mail adresi gibi) bir cüzdan tipidir. Her iki cüzdan da kripto paraların alım-satımında kullanılabilir olsa da kayıtları ve sahipliği günlük veri sistemi ile muhafaza edilirken bir merkez tarafından yönetilen kripto para borsaları, bu cüzdanlara ihtiyaç duymadan da kendi veri tabanlarında kayıt altına almak suretiyle

⁵ “Kötü para iyi parayı kovar” ifadesi ile özetlenen bu kurala göre, üzerinde yazılı nominal değeri aynı olan iki farklı cinsteki paradan varlık değeri yüksek olanın saklanarak düşük olanın piyasaya sürülmesi: örn. Aynı nominal değerdeki altın ve gümüşten altının yastık altı edilerek gümüşün tedavülde tutulması konusu. Daha basit bir tabirle bankadan yeni çekilmiş 100 TL’nin elde tutulması ve eskimiş 100 TL nin harcanması durumu.

⁶ Kamu maliyesinin bir konusu olan vergilendirme farklı açılardan ele alınabilir. Ürünün bir emtia olarak tutulması, ticaretinin yapılması, ihraca konu olması vb. pek çok husus vergilendirme açısından ele alınabilir. Bu çalışmada seçili ülkelerle ilgili olarak genel hususlar üzerinde durulacaktır.

kripto para işleminin yapılmasına izin verir. Bu noktada kayıt altına alma işlemi merkezi borsaları, devlet açısından kontrol edilmeyi mümkün kılar. Zira bu kanallarda işlem yapan kullanıcıların kimlik bilgileri ve işlemleri borsanın veri tabanında tutulmaktadır. Bu doğrultuda ilgili platformların mevzuata tabi tutulması devlet kontrolünü esas alan bir güvence olarak ele alınabilir. Binance, OKEx Huobi, BitMEX, Bitfinex, Coinbase Suex gibi yabancı sahipli borsalar yanında BtcTurk, Paribu, Bitexen gibi Türk sahipli borsalar da bulunmaktadır.

Dünya genelinde faaliyet gösteren merkezi borsalar şu an için, daha fazla işlem hacmine sahiptir. Bu sebeple pek çok ülkede kripto para kullanıcıları merkezi borsaları tercih etmektedir. Bu anlamda merkezi borsalar üzerinden yapılan düzenlemeler, kripto paralara ilişkin pek çok riski önleyebilir. Ne var ki düzenlemelerin sertliğine bağlı olarak yatırımcıların merkeziyetsiz borsalara geçme ihtimali de söz konusudur. Bu sebeple düzenlemelerin bir denge içerisinde yürütülmesi ve yatırımcıların merkeziyetsiz borsalara kaçışının engellenmesi gerekir. Zira merkeziyetsiz borsalara geçiş ülkelerden para çıkışı anlamına gelebilecektir.

Merkezi borsalarda işlem yapabilme olanakları pek çok ülke açısından problem teşkil etmese de kontrol açısından farklı tutumların sergilendiği durumlar da söz konusudur. Örneğin merkezi kripto para borsalarının en önemlilerinden biri olan Binance İngiltere, İtalya, Tayland, Almanya Japonya gibi ülkelerde yasaklanmış ABD ve Çin söz konusu platforma kısıtlamalar getirmiştir. Çin Merkez Bankası tarafından kripto para işlemlerinin yasa dışı olduğunun ilan edilmesi Huobi Platformunun Çinli kullanıcıların hesaplarını 2021 yılı sonuna kadar kapatma kararı almasına sebep olmuştur (Bloomberg HT, 2021). Öte yandan Coinbase borsası Almanya'dan kripto para işlemleri için lisans alan ilk şirket olmuştur (Reuters, 2021).

Yasal mevzuatın henüz tam anlamıyla oturmadığı durumlarda mevcut mevzuatlar aracılığı ile kontrol altına alınmaya çalışılan kripto para platformlarının önemli riskler taşıdığı da bilinmektedir. Nitekim Nisan 2021 de ülkemizde meydana gelen ve Thodex skandalı olarak bilinen olayda, yurtdışı kaynaklı olarak aldığı bir lisansla Türkiye'de işlem yapan Thodex kripto para borsası sahibinin, borsasında işlem yapan yaklaşık 2000 kadar yatırımcının paralarını alarak kaçması, olumsuz örneklerden biridir. Türkiye, yaşadığı bu tecrübenin ardından Resmî Gazetede yayımlanan TCMB kaynaklı bir yönetmelikle, kripto varlıkların ödemelerde kullanılmasını yasaklamış, ülke içinden elektronik işlem platformları aracılığı ile yurt dışındaki yabancı borsalara kripto varlıklar kullanılarak para transferi yapılmasını engellemiş ve istenildiğinde gerçek kişi bilgisi verme zorunluluğu getirmiştir (Ödemelerde Kripto Varlıkların..., 2021). Ayrıca Resmî Gazete'de yayımlanan bir diğer yönetmelikle; kripto varlık hizmet sağlayıcıları, suç gelirlerinin aklanması ve terörün finansmanının kripto varlıklar üzerinden sağlanmasından sorumlu tutulmuştur (Suç Gelirlerinin Aklanmasının..., 2021). Bu düzenlemelerle birlikte kripto paralara ilişkin resmi bir düzenleme için çalışmaların sürdürüldüğü belirtilerek; olası sorunlara mahal vermemek için, yapılan çalışmalar sonuçlanıncaya kadar kripto varlıkların bir ödeme aracı olarak kullanılmayacağı belirtilmiştir. Diğer yandan Belarus, Estonya, Litvanya, ABD gibi ülkelerde kripto para platformlarına lisans alma kolaylıkları sağlandığı bilinmektedir.

Kripto paraların bir değişim aracı olarak kabul edilmesi, ülkelerin kendi itibari paralarının yanında alternatif bir aracı olarak bu paraları kabul etmeleri anlamına gelir. Bugün için hemen hemen dünyanın tüm ülkelerinde kabul edilen itibari para örneklerinden olan USD, Euro, Yuan ve Yen, ülkelerin kendi itibari para birimlerine ek olarak kabul edilebilir iken kripto paraların bu durumda olabilmesi için öncelikle yasal bir ödeme aracı olarak kabul edilmeleri gereklidir. Bu anlamda ilk girişimi 2021 yılının Eylül ayında kongre onayı alan El Salvador Devleti gerçekleştirmiş ve bir kripto para birimi olan Bitcoin'i ülke genelinde kullanılabilir para birimi olarak kabul ettiğini ve merkez bankasının rezervinde bir miktar bitcoin bulundurduğunu ilan etmiştir. Avustralya, Bitcoin'i döviz cinsi bir varlık birimi olarak kabul ederken Kanada ve Endonezya kripto paraları altın benzeri bir emtia gibi değerlendirmektedir. Endonezya ayrıca yasal olarak borsalarda işlem görebilecek kripto para listesi yayınlamıştır.⁷ Öte yandan aynı ülkede kripto paraların hem yatırım hem değişim aracı olarak haram olduğu belirtilmişse de taraflar arası uzlaşısı ile gerçekleşen değişim bu değerlendirmeden muaf tutulmuştur. 2017 yılında gerçekleştirdiği bir düzenleme ile Japonya, Bitcoin'i resmi bir ödeme aracı olarak kabul etmiş ve çeşitli gelirler kapsamında vergilendirme yoluna gitmiştir. Çin, Avusturya, Karadağ, Sırbistan, Portekiz, İsviçre, Türkiye, İngiltere gibi bazı ülkelerde

⁷ https://www.ssek.com/images/List_of_Cryptoassets_That_Can_Be_Legally_Traded_in_Indonesia.pdf

kripto para, bir para birimi olarak kabul edilmezken ABD’de bu durum eyaletler bazında farklılık gösterebilmektedir.

Kripto paraların kabul edilebilirliği açısından vergilendirme hususu da önem taşımaktadır. Vergilendirme için öncelikle kripto varlıkların emtia yahut para birimi gibi bir kimliğe kavuşması gereklidir. Bu sayede vergilendirmenin nereden başlayacağı tahmin edilir ve devletlerin vergi kaybı riski azaltılmış olur. Ne var ki merkezileşme sorunu burada da devreye girmektedir. Merkeziyetsiz borsalarda yapılan işlemler ile merkezi borsalarda yapılan işlemlerin takip edilebilirliği hususu kripto varlık gelirlerinin vergilendirilmesi açısından çeşitli zorluklar taşısa da ülkelerin farklı tedbirler aldığı görülmektedir. İngiltere’de Gelir ve Gümrük Dairesi, kripto varlık gelirleri üzerinden sermaye kazançları vergisi ve gelir vergisi alınmasını çeşitli koşullara bağlamıştır. Avustralya’da dijital ticaretinin düzenlenmesi konusu AUSTRAC isimli bir kamu kurumu aracılığıyla yürütülür. Kurum, Kara Para ve Terörle Mücadele konularını ele alan 2006 yılında çıkarılmış ve zaman zaman güncellenmiş bir yasaya tabi olmayı kripto varlık işlemleri için zorunlu kılmıştır (Government, 2022, s. 72). Cayman Adalarında bir defaya mahsus yapılan cüzi bir ödemenin karşılığında sanal varlık işlemleri için vergi muafiyetinden yararlanmak mümkündür. Sırbistan’da kripto para birimleri katma değer vergisine tabi değilken kripto paraların satışından elde edilen gelir, kişisel gelir vergisine tabidir. Belarus, 2023 yılına kadar kripto varlıklardan vergi alınmayacağını taahhüt etmiştir. Kripto paralar İsviçre’de yasal bir ödeme aracı olarak kabul edilmese de bazı kantonlarda varlık olarak değerlendirilerek servet vergisi kapsamına alınmıştır. Ayrıca vergi alınabilmesi için söz konusu kripto paranın İsviçre Frangına dönüştürülmesi gerekmektedir. Slovenya kripto para birimlerini taşınır menkul kıymet olarak değerlendirerek vergi almamakta; Almanya, kripto paranın bir yıl gibi bir süre olarak elde tutulmasını vergilendirmeye konu olabilmesi için gerek şart olarak ortaya koymaktadır. Japonya, kripto paraları bir ödeme yöntemi olarak kabul ederek vergiye tabi tutmaktadır. Malezya’da bu durum şahıslar ve şirketler açısından ayrıma tabi tutulmuş ve şahısların yapmış olduğu kripto para işlemlerinden vergi alınmazken şirketlerin kripto para kazançları vergiye konu edinilmiştir. İtalya’da kripto para borsaları tarafından gerçekleştirilen faaliyetler KDV’den muaftır.

Kripto para birimlerinin ülke içerisinde üretimi de ayrı bir düzenleme gerektirmektedir. Özellikle retim esnasında karşılaşılan yüksek enerji kaybı devletlerin dikkatini çekmektedir. Portekiz, Karadağ, Sırbistan, Türkiye gibi ülkelerde kripto para madenciliğine ilişkin bir düzenleme yer almazken Çin, Merkez Bankası ve bağlı otoriteler kanalıyla oluşturduğu risk ve karbon nötralizasyonu hedefini zora sokan enerji tüketimleri sebebiyle 3 Eylül 2021 de kripto madenciliğini yasaklamış ve bu kararla büyük madencilik g olarak adlandırılan bir kaçış meydana gelmiştir (bbc.com, 2021).

Kripto Para ve Yatırımcıların Dinsel Kaygıları

Kripto paranın dini açıdan caiz olup olmadığı hususu İşlam toplumlarının genelinde bir tartışma konusudur. Çok sayıda kripto paranın işlem görüyor olması ve her birinin ayrı bir alt yapı ve özellik sunuyor olması, bu anlamda genel geçer bir değerlendirme yapmayı zorlaştırmakla birlikte; İşlami finans sisteminde kripto para konusunun, yasak olan üç temel unsur olan faiz (riba), belirsizlik (gharar) ve kumar (maysir) zerinden değerlendirildiği söylenebilir (Alzubaidi ve Abdullah, 2017, s.79). Ayrıca fiziki mal olma durumu (Mte kavvim) da değerlendirme konusudur. Adam (2017, s.40), din alimlerinin Kripto para konusundaki görüşlerini, bitcoin merkezli olarak ele almış ve üç temel başlıkta sınıflandırmıştır: Bitcoin, fiziki bir emtia değil tamamen spekulatiftir ve şariat açısından caiz bir yatırım değildir diyenler, Bitcoin’i, dijital bir varlık olarak görüp para olarak kabul etmeyenler ve Bitcoin’i para birimi olarak görenler. Öte yandan aynı makalede Adam (2017), İşlami açıdan kripto paralar üzerindeki bugünkü belirsizliğin ileride netliğe dönüşme ihtimalini göz ardı etmemek gerektiğini vurgular (s. 85).

Paranın, dini referanslara karşılık gelen en önemli hususlarından biri bir otorite tarafından inşa edilen güvenilirlik hususu, belirsizlikleri ortadan kaldırması ve değer saklama kabiliyetidir. Bu bağlamda devletin kontrolü önemlidir. Kripto para, bu açıdan ele alındığında cevazını kaybeder. Ne var ki itibari paranın, devletlerin para basma işlemini kolaylıkla gerçekleştiriyor olmaları sebebiyle, paranın temel işlevlerinden biri olan değer saklama misyonunu karşılayamıyor olması, bir para birimindeki İşlami gereklilikleri sağlamak açısından kâğıt paranın durumunu da sorgulanır hale getirmektedir. Öte yandan fikihi açıdan halen tartışılan bir konu olan kripto paranın dayandığı blockchain teknolojisi, mevcut bankacılık sisteminin Swift ve IBAN gibi bazı finansal işlemleri ortadan kaldıracadığı, akıllı sözleşmelere dayanarak; para transferi ve benzeri finansal işlemlerde karşılaşılabilecek olan yolsuzluk ve suiistimallerin önlenilebileceği, İşlam lkeleri arasında parasal birliğin sağlanabileceği ve devletlerin birbiri üzerine üstünlük kurmalarını sağlayan paraya dayalı ticari ambargoların aşılmasında kolaylık sağlayabileceği gibi hususlarla birlikte ele alındığında,

kripto varlık değerlendirmelerinde olumlu kanaatler belirtmeyi sağlayacak ipuçları taşıyabileceği düşünülmektedir (Şimşek ve Şamar, 2020, s. 91). İslami usullere göre finansal işlemlerin gerçekleştiği pek çok yatırım şirketine danışmanlık eden din alimleri, farklı açılardan ele alarak kripto paraların helal ve haram olma durumunu değerlendirmektedir.

Abu-Bakar (2017), paranın özellikleri arasında yer alan toplumsal kabul, değişim aracı olma, değer ölçütü olma ve hesap birimi işlevi görme unsurları açısından bakıldığında, bu özellikleri sağlayan bir kripto paranın, para birimi olarak değerlendirilebileceğini ifade etmektedir. Abu-Bakar, bitcoin'in mal olma koşullarını sağladığını ve blockchain sisteminin sağlam bir şifreleme yöntemine sahip olduğunu, doğrulanabilir ve kontrol edilebilir bir özellik içerdiğini, bugünkü teknolojinin mevcut itibari paralar aracılığıyla da pek çok dijital işlem yapabilme kabiliyetinin olduğunu belirterek, prensipte bitcoin'in paraya ilişkin özellikleri karşıladığını ifade etmektedir (Abu-Bakar, 2017, s. 16).

Öte yandan Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığına göre "Kullanıcılar arasında değişim ya da kıymet ölçüsü olarak genel kabul gören, kaynağı itibariyle kullanıcılara güven veren her türlü paranın kullanımı caizdir" denilirken; kripto paraların muhataplık nezdindeki belirsizliği (gharar) ve bir aldatma (tağrir) aracı olarak kullanılabilmesi gibi hususlara dikkat çekilerek ve haksız ve sebepsiz zenginleşme ile birlikte değerlendirilerek caiz görülmemiştir (Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı, 2017). Bu noktada kripto paraların meşruiyetine ilişkin genel hususlara da değinmek gerekir. Buna göre;

- Devlet veya genel otorite güvencesi yoksunluğu,
- Olası internete erişim kısıtının, işleyişi engelliyor oluşu,
- Yapılan işlemlerin geri alınamaması,
- Sabit disk ve dijital cüzdanların bozulma riski,
- Sahipliğinin bilinmemesinden kaynaklı kara para aklanması ve terörizm finansmanını kolaylaştırması gibi hususlar, kripto paraların meşruiyetinin sorgulanmasına sebep olmaktadır.

Konuyla ilgili değerlendirmeler dikkate alındığında esas itibariyle kripto paraların aslen mubah olabilecekleri; ancak bazı İslam hukuku araştırmacılarının değerlendirmelerine göre birtakım mahzurlara yol açtıklarından, şer 'an sakıncalı sonuçlara götürmesi kesin veya kuvvetle muhtemel konular (sedd-i zera'i) kapsamına dahil ederek caiz görmedikleri anlaşılmaktadır. Bu olumsuzluklar ortadan kaldırıldığında veya minimize edildiğinde caiz olmalarının önünde bir engel kalmayacağı düşünülmektedir (Şimşek ve Şamar, 2020, s. 94).

Yöntem

Araştırmacıların araştırmanın türüne göre yararlanabilecekleri deneysel çalışma, saha taraması, durum çalışması, eylem araştırması, gömülü teori ve doküman incelemesi gibi birçok yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemlerden hangisinin araştırmada kullanılacağı araştırmanın amacı, araştırma soruları, mevcut bilgi birikimi, zaman ve kaynak durumuna göre şekillenmektedir. Benzer şekilde araştırmanın veri toplama ve veri analiz süreçleri de araştırma yaklaşımı ve araştırma sorularına göre değişebilmektedir (Okopu, Ahmed ve Akotia, 2016, s. 32). Bireylerin kripto para algılarının araştırıldığı, karma desende tasarlanan bu araştırmada nitel ve nicel yaklaşımlar birlikte kullanılmıştır. Karma yöntemler, sosyal bilimlerde gerçekleştirilen araştırmalarda köklü bir yaklaşım olması nedeni ile eski, diğer taraftan da daha önce kullanılmayan birtakım yöntemler ve dil kullanması nedeni ile yeni olarak nitelendirilmektedir (Tashakkori ve Teddlie, 2010, s. 272). Bu çalışmada saha bulguları nitel metodoloji ile analiz edilmekte iken, nicel veriler daha çok nitel verileri desteklemek için kullanılmıştır.

Bu araştırmanın nitel kısmında fenomenolojik (olgubilim) desen benimsenmiştir. Son dönemlerde araştırmacılar için alternatif bir nitel araştırma deseni olarak karşımıza çıkan fenomenoloji, birçok disiplinde gerçekleştirilen araştırmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Deneyimlerin ya da tecrübelerin araştırılması olarak da ifade nitelenen fenomenolojik araştırmalar birey deneyimlerinin özgün anlamlarını ortaya çıkarmaktadır (Adams ve Mannen, 2008, s. 614-615).

Diğer yandan alan yazında yapılan taramalarda son yıllarda metafor konusunu ele alan araştırmalardaki artış dikkatlerden kaçmamaktadır. Metaforlar birçok kimse tarafından günlük konuşmanın ötesinde sıra dışı şiirsel söylemler olarak ifade edilse de günlük yaşamın her alanında sıklıkla karşımıza çıkan (Lakoff ve Johnson, 1980, s. 453-454), çoğunlukla konuşmacının duygusal tepkilerini de yansıtan (Povozhaev, 2013,

s.45), sosyal deneyimlerimizin anlamlarını Őekillendirme yeteneğine sahip sylemler olarak nitelendirilmektedir (Merten ve Schwartz, 1982, s. 796). Aristo, metaforun bir tür transfer olduğunu, metaforların bir varlığın isminin başka bir varlığa aktarılması sürecine benzediğini ifade etmektedir. Günlük yaşamda sıklıkla anlatım ve düşüncenin sınırlarını genişletmek amacıyla başvurulan metaforlar düşünce ve anlatımlara zenginlik sağlaması bakımından önemli olabilmektedir (Gozzi, 1999, s.380-381). Bu bağlamda bu araştırma, katılımcıların kripto paralara ilişkin algılarını, kripto paralar için ürettikleri metaforları ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, on sekiz yaş üstü yetişkin bireyler oluşturmaktadır. Bir araştırmada çalışma grubunun araştırmanın sonuçları üzerindeki etkisi nedeniyle araştırmacılar mevcut koşulları ve imknları en iyi Şekilde değerlendirerek araştırmalarını planlamalıdır (Bengtsson, 2016, s. 8). Bu nedenle bireylerin kripto paralara ilişkin algılarını ortaya koymayı amaçlayan bir araştırmacının da gelir sahibi tüm bireylerden veri toplaması mümkün olamayacağından, araştırma deseni ve araştırmacının erişim imkanları doğrultusunda çalışma grubu belirlenmesinin kaçınılmaz olduğu değerlendirilmiştir. Açıklanan nedenlerle de araştırmanın süratle ve ekonomik bir Şekilde gerçekleştirilebilmesi için nitel araştırmalarda sıklıkla başvurulan uygun örnekleme yöntemi benimsemiştir. Uygun rnekleme yönteminde araştırmacı çalışmanın amacı veya amaçları doğrultusunda uygun gördüğü ya da erişebildiği katılımcıları belirleyebilmektedir (Marshall, 1996, s.523). Örneklemin homojen olduğu varsayımını benimseyen bu yaklaşımda katılımcıların belirlenmesinde kullanılan ölçütler erişim kolaylığı, yakınlık, belirli bir zaman diliminde veya meknda erişilebilirlik ya da gönüllülük olarak sıralanabilir (Etikan, Musa ve Alkassim, 2016, s. 2).

Bu araştırmada ise katılımcıların belirlenmesinde katılımcılara erişim imknları ölçüt alınmıştır. Diğer yandan, nicel araştırmaların gerçekleştirilebilmesi için gerekli birçok ön koşul nitel araştırmalarda aranmaz (Elo, Kriinen, Kanste, Plkki, Utriainen ve Kyngs, 2014, s. 1; Bradley, 1993, s. 440). Nitel araştırmalarda katılımcı sayısını belirlemeye yönelik bir n çalışma yapılmaması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu nedenle nitel araştırmalarda katılımcı sayısının yeterliliği de görecelidir (Sandelowski, 1995, s. 179).

Literatürde nitel araştırmalarda 5 ile 50 birey arasındaki katılımcı sayısı genellikle yeterli görülürken (Dworkin, 2012, s. 1319), fenomenolojik desende yapılan araştırmalarda katılımcı sayısının 1 kişi ile 325 kişi arasında değişebildiği görülmektedir (Baltacı, 2018, s. 262). Bu araştırmada yer alan katılımcıların demografik dağılımına ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

N=292		f	%
Cinsiyet	Erkek	236	80,8
	Kadın	56	19,2
Medeni Durum	Bekr	47	16,1
	Evli	245	83,9
Yaşınız (\bar{x} = 40,93)	30 yaş ve altı	34	11,6
	31-49 yaş arası	202	69,2
	50 yaş ve zeri	56	19,2
Eğitim Düzeyi	İlköğretim Mezunuyum	5	1,7
	Lise mezunuyum.	22	7,5
	ön lisans mezunuyum.	11	3,8
	Lisans mezunuyum.	165	56,5
	Yüksek lisans mezunuyum.	63	21,6
	Doktora mezunuyum.	26	8,9
Mesleğiniz	alışmıyorum	13	4,5
	İş İnsanıym	25	8,6
	Kamu alışanıym	187	64,0
	öğrenciyim	7	2,4
	özel sektör alışanıym	60	20,5
	5000 TL ve altı	95	32,5
Aylık geliriniz (\bar{x} = 8239,84)	5000-10000 TL arası	116	39,7
	10000 TL ve zeri	62	21,2

Katılımcıların demografik bilgileri göz önüne alındığında büyük bir bölümünün erkek bireyler olduğu görülmekte, yaşa göre dağılımı göz önüne alındığında ise büyük çoğunluğun 31-49 yaş aralığında yer aldığı

ve yaş ortalamasının 40,93 olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim düzeyi açısından çoğunluğunun lisans mezunu (%56,5) olduğu; mesleki olarak ise çoğunluğunun, kamu çalışanlarından (%64) oluştuğu görülmektedir. Gelir düzeyi açısından katılımcıların ortalama gelirleri 8239 TL olurken; %39,7'si 5000-10000 TL arası aylık gelire sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın nicel verileri sabit format anket tekniği ile; nitel verileri ise açık uçlu görüşme tekniği kullanılarak Google formlar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın veri toplama aşaması 2021 yılı Temmuz ve Ağustos aylarına tekabül etmektedir. Görüşme formunda katılımcıların demografik bilgilerinin yanında, katılımcılara kripto paraları çeşitli açılardan neye benzettikleri ve çeşitli yatırım araçlarına yaklaşımları ile hakkında açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Online form kayıp verilere izin vermediğinden araştırmada yer alan tüm katılımcılar veri toplama aracını cevaplamışlardır. İlk etapta 320 katılımcıdan cevap gönderimi gerçekleşmiştir. Ancak verilerin analizi esnasında içerik ve cevaplar değerlendirilerek 28 form analiz dışı bırakılmıştır.

Verilerin Analizi

Bireylerin kripto paralara yönelik algılarının incelendiği bu araştırmada, nitel verilerin analizinde sosyal bilimdeki en önemli analiz yöntemlerinden biri olarak görülen içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır (Krippendorff, 1989, s. 403). Araştırma verilerinin basit bir şekilde tanımlanmasından çok daha fazlası olan içerik analizi (Cavanagh, 1997, s. 5) verilerinin içeriğini anlamak amacıyla (Morgan, 1993, s. 114) gruplandırılarak kategoriler oluşturulması, diğer bir ifadeyle verilerin tasniflenmesi (Forman ve Damschroder, 2007, s. 40) ve anlamlandırılması süreci şeklinde özetlenebilir (Schreier 2012'den akt: Elo vd., 2014, s. 1). Bu amaçla katılımcıların araştırma sorularına verdikleri yanıtlardan benzer ifadeler bir araya getirilmiş ve kavramsal kategoriler oluşturulmuştur. Ayrıca araştırmanın güvenilirliğinin artırılması için ise tutarlık analizinden yararlanılmıştır.

Nitel araştırmaların güvenilirliğinin sağlanmasında kullanılan kodlayıcılar arası tutarlılık, iki ya da daha fazla sayıda araştırmacının kodlamaya dâhil olduğu araştırmalarda kullanılan istatistiksel bir uzlaşma ölçütü olarak ifade edilir (McDonald, Schoenebeck ve Forte, 2019, s. 2). Miles ve Huberman nitel araştırmalarda kodlayıcılar arası tutarlığın diğer bir ifadeyle güvenilirliğin "Güvenilirlik=Fikir Birliği /Fikir Birliği + Fikir Ayrılığı" formülü kullanılarak hesaplanabileceğini ve bu yolla hesaplanan kodlayıcılar arası tutarlık yüzdesinin %90 ve üzeri olmasını önermektedir (1994, s. 64). Bu amaçla araştırmanın bu aşamasında çalışmayı yürüten araştırmacılar, kodlar ve temalar ile ilgili değerlendirmeye katılmış, sonuç olarak araştırmaya katılan bireylerin verdikleri cevapların incelenmesinde kodlayıcılar arasındaki tutarlılığına ilişkin uyum katsayısı %91 olarak belirlenmiştir.

Nitel ve nicel verilerin analizinde bu amaçla geliştirilen yazılımlardan faydalanılmıştır. Nitel analizlerinde kod modelleri, kod bulutu, kod matrisleri, kod ilişkileri matrisi gibi görselleştirmeler kullanılmıştır. Bu araştırmada örneklem büyüklüğü yeterli olduğu için; hem nitel verinin nicelleştirilmesine; hem de nitel verinin kendi içerisinde görselleştirilmesine dair örnekler mevcuttur. Araştırmanın nicel verilerinin analizinde ise frekans, yüzde, aritmetik ortalama gibi temel istatistiksel yöntemlerden yararlanılmıştır.

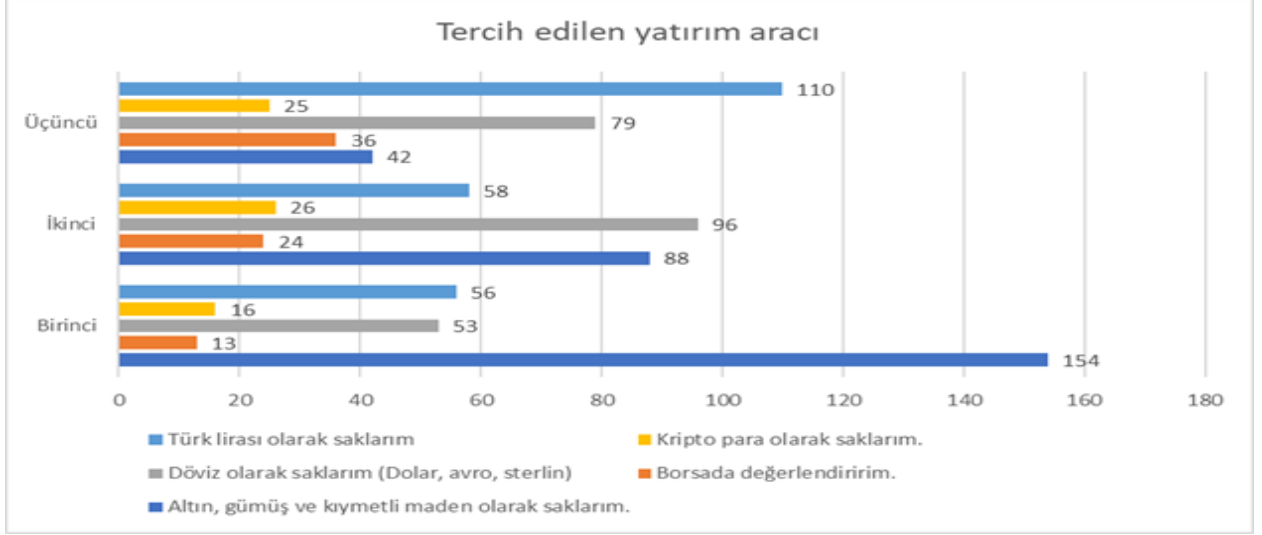
Bulgular

Katılımcıların Yatırım ve Yatırım Aracı Tercihleri

Tablo 2. Katılımcıların Yatırım Konusundaki Düşünceleri

Daha önce kripto paraya yatırım yapma	Evet	90	30,8
	Hayır	202	69,2
Yapılan yatırımların vadesi	Kısa vade (3 ay)	72	24,7
	Orta vade (3 ay-12 ay arası)	103	35,3
	Uzun vade (12 ay ve Üzeri)	117	40,1
	Kripto paralara hiç güvenmiyorum	157	53,8
Kripto paraya güven	Güvenmiyorum	53	18,2
	Ne güvenirim ne güvenmem	42	14,4
	Güvenirim	27	9,2
	Kripto paralara tamamiyle güveniyorum	13	4,5

Tablo 2’de yer alan katılımcıların yatırım konusundaki düşünceleri göz önüne alındığında katılımcıların %69,2’sinin daha önce kripto paraya yatırım yapmadıkları, yatırımların vadesinin ise büyük oranda (%40,1) 12 ay ve üzeri olduğu görülmektedir. Katılımcıların kripto paraya olan güvenleri göz önüne alındığında katılımcıların %72’si kripto paralara güvenmediğini belirtirken katılımcıların yalnızca %13,7’si kripto paralara güvendiklerini belirtmişlerdir.

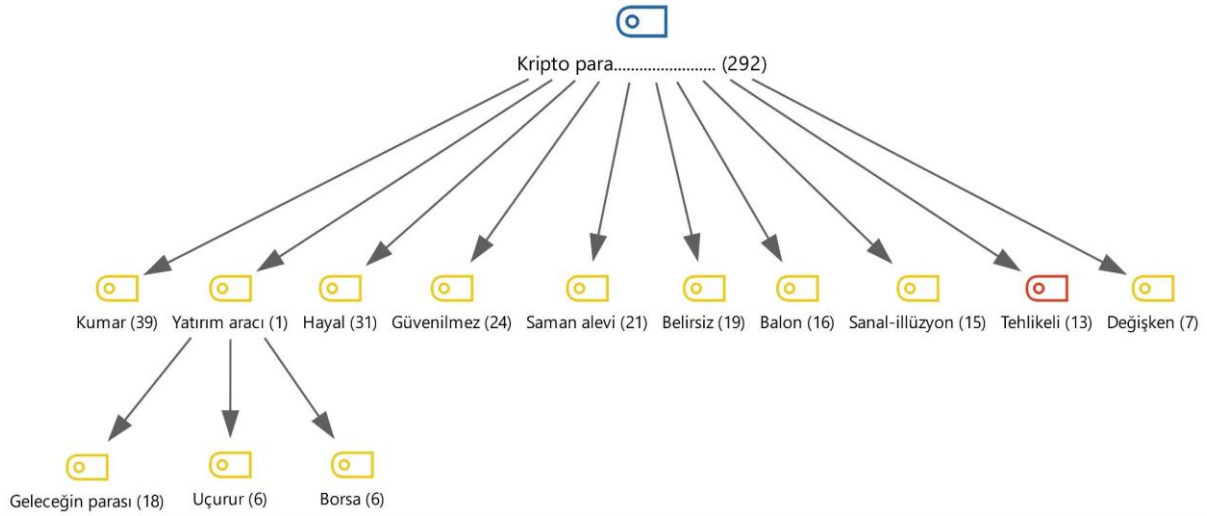

Şekil 1. Tercih Edilme Sırasına Göre Yatırım Araçları

Katılımcıların tercih ettikleri yatırım araçları göz önüne alındığında katılımcıların en sık tercih ettikleri yatırım aracının (f= 284) altın, gümüş ve/veya kıymetli maden olarak saklama olduğu görülmektedir. Yine Şekil 1’e göre katılımcıların en az tercih ettikleri yatırım aracı (f= 67) kripto varlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yatırımcıların borsa yatırımları da en az tercih edilen yatırım araçlarından olduğu göze çarpmaktadır (f= 73). Bu sonucun ortaya çıkmasında araştırma verilerinin toplandığı dönemde borsa veya kripto varlıklarda meydana gelen değer kayıpları etkili olabileceği gibi yatırımcıların borsa yatırımları, hisse senedi veya kripto varlık alım satım işlemlerinde tecrübesiz olmaları, bu tür işlemlerin dikkatli piyasa analizi gerektirmesi, spekülatif söylem ve açıklamalardan bu yatırım araçlarının çok fazla etkilenmeleri de etkili olabilir. Tüm bu gerekçelerin sonucunda katılımcıların çoğunlukla güvenli liman olarak da tabir edilen altın, gümüş gibi geleneksel yatırım araçlarına yöneldikleri düşünülebilir.

Kripto Paraya Yönelik Metaforik Algı

Bu bölümde katılımcıların oldukça önemli bir kısmının kripto paralara karşı olumsuz algılara sahip oldukları ve kripto para deneyimlerinin olumsuz tecrübeler ile sonuçlanabileceği bilincinde oldukları anlaşılmaktadır. Aşağıdaki şekilde, kripto paralar genelinde katılımcıların tercih ettiği ve onları tanımlamak üzere kullandığı kavramlar ifade edilmektedir. Elde edilen kodlamalar elbette birçok farklı tanımlı ve algıyı içermektedir. Elde edilen bulgularda, katılımcıların çoğunlukla kripto para ile ilgili olarak olumsuz düşüncelere hâkim olduğu; Bazı katılımcıların ise kripto paralara ilişkin olumlu algılara sahip iken bazılarının ise kararsız oldukları anlaşılmaktadır.

Şekil 2. Metaforik Kripto Para Algısı Hiyerarşik Kod Modeli

Olumsuz algıların başında kripto paranın “kumar” olarak algılanması gelmektedir. Olumsuz bir diğer algı yoğunlaşması onun bir “hayal” olduğu şeklindedir. Bu hayal durumu katılımcılar tarafından “*hayal, hayalet, görülmez şeytan, riya gibidir, olmayan para, görünmez akce, hayali para, serap*” gibi kavramlarla ifade edilmiştir. Yine çok fazla ifade edilen bir diğer algı ise onun “güvenilmez” oluşu ile ilgilidir. Katılımcılar kripto paranın güvenilmez oluşunu şu kavramlarla ifade etmişlerdir: “*yalandır, kandırmacıdır, tosuncuk gibidir, karşılıksızdır, yaş tahtaya basmak, aldattıcıdır, tıtan, ponzi sistemi, çiftlik bank gibi az verip çok alır, üç kağıtçı gibidir, sıfır, uluslararası tefecilik, saadet zinciri, güvenilmez, bukuki güvenirligi yok, cambazlık, meleğ yüzü şeytan*”.

Olumsuz olarak ifade edilebilecek diğer algılar ise kripto paranın hızlı yükseliş ve çöküşü ile ilgili olmaktadır. Bu özellikleri itibarıyla kripto paralar “saman alevi” olarak algılanmış ve “*sabun, sabun köpüğü ve saman alevi, rüzgâr, babar yağmuru, uçucudur, toz bulutu, buhar, buğ gibidir*” vb. kavramlarla eşleştirilmiştir.

Benzer şekilde katılımcılar kripto paraları “belirsiz” olarak algılamışlar ve şu kavramlarla bu belirsizliği ifade etmişlerdir: “*güneş gibidir, dipsiz kuyu, hangi yönde eseceği belli olmayan rüzgâr gülü, gök kubbede hoş bir seda, medcezir, rüzgarda uçan kus gibidir, bir var bir yok, dengesiz, dalga, buzdüğün görünmeyen kısmı, hayal gibi ne olacağı belli değil*”.

Kripto paralara ilişkin en çarpıcı düşüncelerden birisi de “balon” olarak düşünülmesidir. Bu durum “*bava gibi, uçar yok olur, cıva, bulut gibidir, bir anda kaybolabilir*” vb. kavramlarla ifade edilmiştir. Benzer şekilde “sanal-illüzyon” olarak algılanmış “*sanal illüzyon, sahte para, gerçek olmayan para, sanal oyun, sanal para, tamamen sanal, yasal altyapısı olmayan riskli bir yatırım aracı, sahibi değil, olmayana satmak*” şeklinde tanımlanmıştır.

Bir kısım katılımcılar ise çok açık ve net biçimde tavrını belirterek kripto paraları “tehlikeli” bulmuşlar bu durumu şu kavramlarla ifade etmişlerdir: “*riskli, tehlikeli, dik yamaçta kar yağmı, tuzaaktır, zehir, seküler para tuzağı, ganya kanyusu, bataklık, ulus devletlerin yeni dünya düzenindeki gücünü azaltmak için kurulanmış truva atı..*”

Olumlu değerlendirmeler ise onun bir “yatırım aracı” olduğu noktasında birleşmektedir. Bu anlamda katılımcılar kripto paraları “*adrenalin, uçak gibidir, nefes, şezlokta oturu havyar yeme, sabreden kazandığı platform*” şeklinde ifadelerle bir yatırım aracı olarak “uçuracağını” vurgulamışlar; daha büyük bir kesimi ise kripto paraları “*dijital altın, gelecek, elektronik kayıt, gizemli para, dijital devrim, gelecek demektir ve kurtarıcı, gelecekte var olacak, bankalar ve finans sektörüne rakip olarak görüyorum, merkezlessiz real time currency, yeni dünyanın para sistemi, evlada bırakılacak miras, normal para*” şeklinde “geleceğin parası” olarak tanımlamışlardır. Daha küçük bir katılımcı bölümü ise “kara borsa, hisse senedi, yatırım aracı” şeklinde “borsa” uygulamasına benzetmişlerdir.

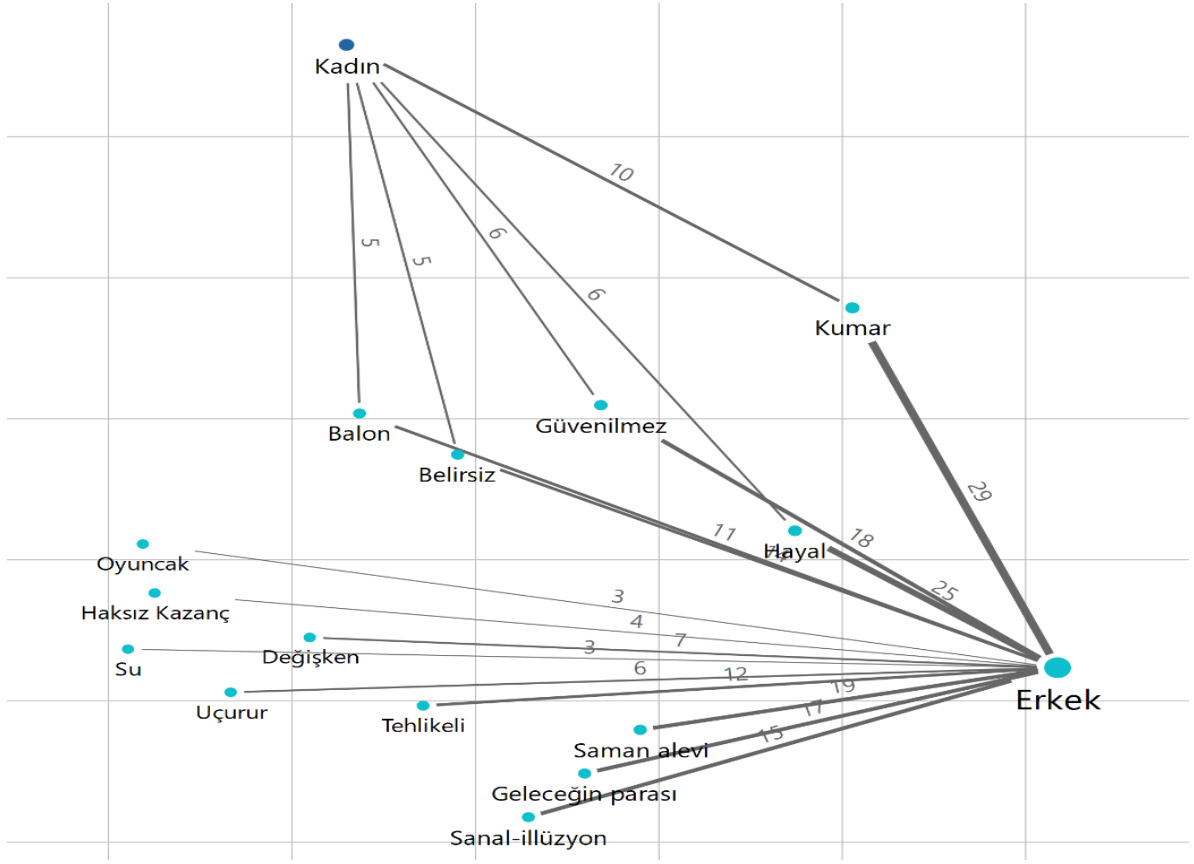

Şekil 3. Kripto Para Algısı Kod İstatistiği

Kripto paraya yönelik metaforik algılamaların kod istatistiğine bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğu kripto parayı “kumar” olarak görme eğilimindedirler, ikinci çoğunluk ise “yatırım aracı” ve “hayal” olarak kavramsallaştırırken, kripto paralar daha sonra sırayla “güvenilmez”, “saman alevi”, “belirsiz”, “balon”, “sanal-illüzyon” ve “tehlikeli” olarak algılanmış ve kavramsallaştırılmıştır. Aşağıda yer alan kod bulutu görselleştirilmesinde kodların yükü çok daha belirgin şekilde dikkati çekmektedir.

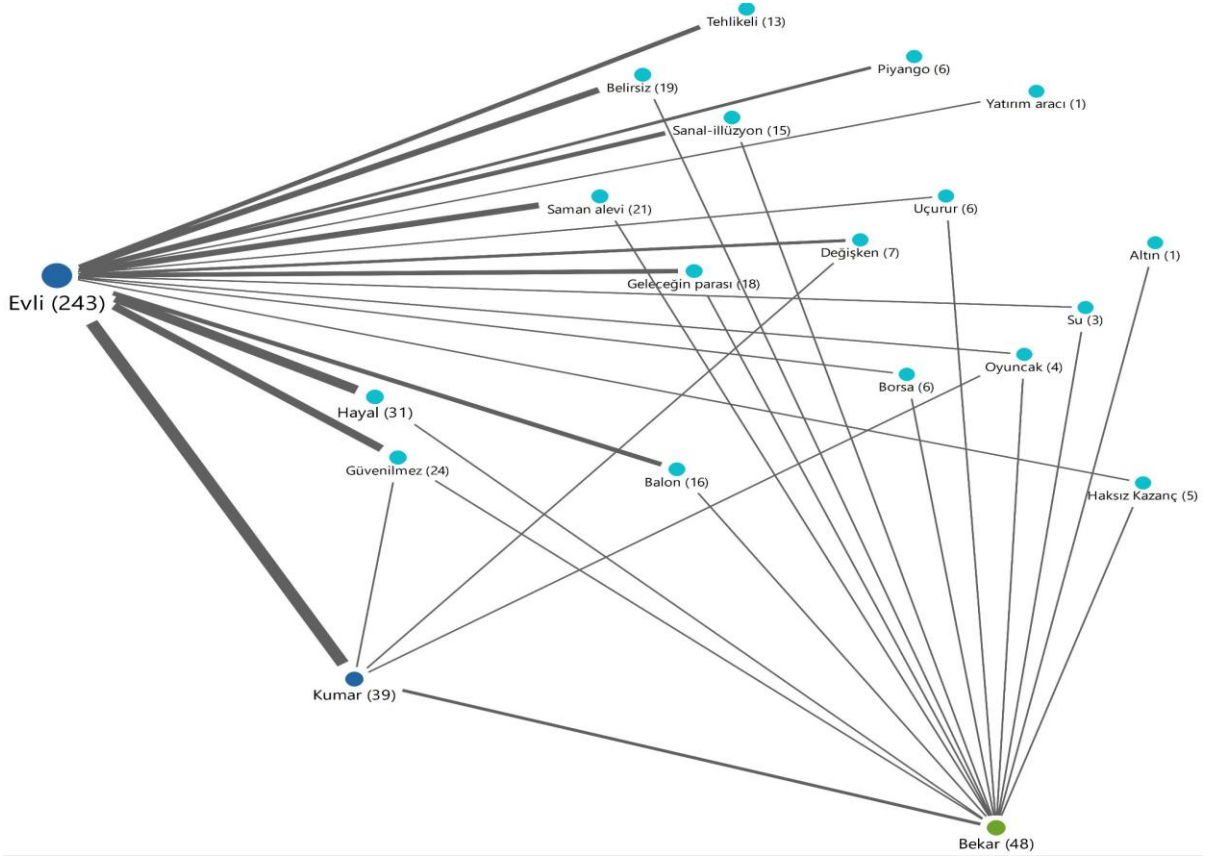
Şekil 4. Kripto Para Algısı Kod Bulutu

Şekil 5. Cinsiyet ve Metaforik Algı Kod Haritası

Kripto paraya yönelik metaforik algılar ekseninde, cinsiyete bağlı bir değerlendirme yapıldığında katılımcı erkeklerin ifadelerinin kadınlara göre daha fazla kripto para yanlısı olduğu, kadınların kripto parayı erkeklere göre daha olumsuz özellikleriyle değerlendirdiği ve neredeyse hiç olumlu açıdan değerlendirmedeği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle erkekler, kripto parayı daha olumlu düşünebilmektedir. Bu bulgunun daha önce kripto varlık alım satım işlemleri yapanların daha çok erkekler olması sonucu ile ilişkili olduğu, kadınların ise kripto varlıklara ilişkin olumsuz algılarından dolayı bu tür işlemleri yapmaktan kaçındıkları düşünülmektedir. Bunun yanında erkeklerin kadınlara kıyasla risk almaya daha eğilimli oldukları da değerlendirilebilir.

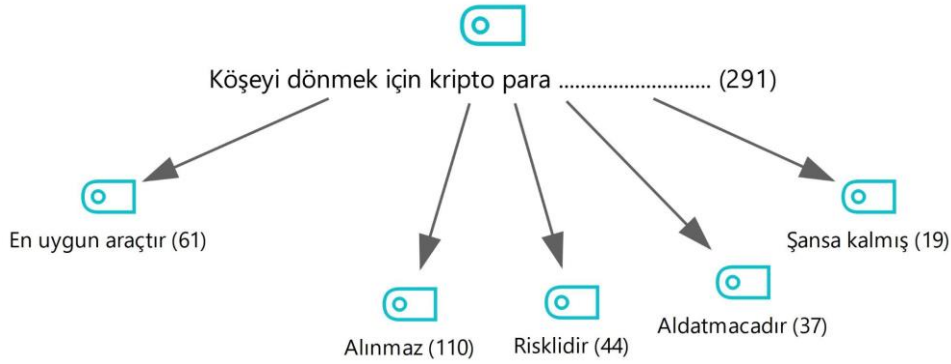
Medeni durum bağlamında kripto para algısının nasıl değerlendirildiği incelendiğinde Şekil 6'daki kod haritası bize yardımcı olmaktadır. Buna göre bekar bireyler kripto parayı tehlikeli olarak nitelendirmezken; evli bireyler daha tehlikeli bulmuşlardır. Evli bireyler ise bekarlardan farklı olarak kripto parayı geleceğin parası olarak değerlendirmişlerdir. Evli bireylerin kripto varlıkları, bekar bireylere kıyasla daha tehlikeli olarak değerlendirilmesinde kripto varlıklarda meydana gelebilecek sert kayıplarda evli bireylerin ailelerine karşı sorumluluklarının etkili olabileceği buna karşın bekar bireylerin risk almaya daha eğilimli oldukları düşünülmektedir.

Şekil 6. Medeni Durum ve Metaforik Algı Kod Haritası

Kripto Para, Köşeyi Dönmenin En Kolay Yolu

Yatırımın temel mantığı, ana parayı artırmak amacıyla karı maksimize etmektir. Kripto para vb. ürünlerin yatırımcılar tarafından benimsenmesi de aynı gerekçelerle olmaktadır. Bu anlamda gündelik dilde köşeyi dönmenin veya yatırımcı diliyle karı maksimize etmenin araçlarından birisi de kripto para olabilir mi? Bu anlamda katılımcıların algısını ve kripto parayı nasıl değerlendirdiklerini anlamaya çalıştığımız bulgular şu şekilde olmuştur.

Şekil 7. Köşeyi Dönme Algısı Olarak Kripto Para Kod Modeli

Katılımcıların büyük çoğunluğu köşeyi dönme amaçlı da olsa kripto paranın “alınmaz” özellikte olduğunu vurgulamıştır. Katılımcılar özellikle bu anlamda kripto paranın neden alınmayacağını şu çarpıcı ifadelerle anlatmıştır: “almayınız, asla tercih etmem, kullanılmaz, alan kerizdir, hayır biç mantıklı bir yatırım değil, iyi bir seçenek değildir, almak aptallıktır, yanlış tercih olabilir, yanlış görüyorum, mantıklı değil, düşünmem, alıp satmam, boş bir umuttur, gereksizdir, almam çünkü şimdilik caiz değildir, asla kullanılmaz, alınıp satılmaz, boş bir uğraştır, komik geliyor, ondan geleceğine kuru ekmeğe razıyım, alan cabillere gülere bakıyorum belki profesyonel bir forex eğitimi ve borsa eğitimiyle konu daha bir mantıklı hale getirilebilir, köşeyi dönme hayali tembel toplumların rüyalarıdır, uygun değildir, köşeyi döneyim derken başın döner, alırsan ocağın batar, yanlış bir seçimdir, amaç bu ise kripto paranın uygun bir araç

olmadığını düşünüyorum, piyasası yüksek kâr için fazlaca stabildir, öncelikli olarak tercih edilen kripto paralar diğer birimler kadar olmasa da "köseyi dönmek" için düşünülmez, tembel ve kolay para kazanmak isteyen tiplerin tercihidir."

Katılımcıların büyük çoğunluğu kripto paranın "alınmaz" olduğunu ifade ederken köseyi dönme amaçlı değerlendirildiğinde bile ikinci en büyük oranda katılımcı kripto paranın "riskli" olduğunu dillendirmiştir. Katılımcılar tarafından ifade edilen risk durumları şu şekildedir: *"belirsizdir, güvenli değil, köseyi tam döndürür, ya aşağı ya yukarı, uzmanı olmak lazım, tehlikelidir, büyük risktir, mantıklı bir seçenek değildir, kripto parayla uğraşma ana parandan da olma, kumar gibi geliyor, zor seçim, akıllıca değildir, mantıksızdır, kumardır, fazla spekulatif, eğer borsa deneyiminiz yoksa mutlaka bir danışman aracılığıyla alınmalıdır, tercih edenler ya finans konusunda hiçbir şey bilmiyordur ya da finans uzmanıdır, ters köşe yapabilir."*

Köseyi dönme fikri, her zaman akla birtakım riskleri getirmekte iken çoğu zaman da bir aldatmaca ve hile durumunu dikkate almayı gerektirmektedir. Katılımcılar bu duruma da vurgu yapmış ve yine yoğun olarak vurgulanan kodlardan bir tanesi olarak kripto paranın "aldatmaca" olduğu fikri ortaya çıkmıştır. Bu anlamda katılımcılar şu ifadeleri kullanarak kripto paranın bir aldatmaca olduğu ve dikkat edilmesi gerektiği fikrini paylaşmıştır: *"Boş hayallerden oluşur, uzak durulması gereken bir şeydir, yanıltıcıdır, hiç işim olmaz yalan dolan işler bunlar, almadım güvenmiyorum, güvenilmez, hayali kurarsın, sadece hayal kurdurur, pişmanlıktır, köseyi dönmek için başlanırsa çok kaybettirebilir kullanılmamalıdır, almayı hayal etme ancak bahçe duvarının köşesini dönersin, yalandır, abmağça, alan abmaktır, kontrolü devlet üstü kişi-grup vb elindedir, büyük hata, hayır kapitalizmin oyunu, piyasaya süren kişi döner, network marketing sistemi yada piramit satış yöntemlerinin de olduğu gibi ilk alan kazanır, hayal taciri, köseyi dönmek için 2 sağlıklı ayakta yetiyor., kriptodan dönenler yurt dışına kaçıyor bi daha da dönmüyor, tek başına doğru bir araç değildir, istah kabartırsa da aslında çok az insan bu işten kazançlı çıkıyor, tuzaklarına düşmeyin, fırsatçıların gözdesidir."*

Diğer yandan katılımcıların daha düşük oranda bir bölümü ise kripto paranın köseyi dönme aracı olarak kullanılmasını "şansa kalmış" olarak değerlendirmektedir. Bu düşüncedeki kişiler şu görüşleri ifade etmektedir: *"Şanstır, boş bir umuttur, orta gelirliğin zenginlik hayali, sadece bir umut dünyasıdır, piyango bileti gibidir, karış mahallenin dilberidir, ihtimal, tutarsa evet, tutmazsa hüsrana, denenebilir."*

Bütün bu olumsuz olarak ifade edilebilecek görüşlere karşın yine de hatırı sayılır bir katılımcı sayısı köseyi dönme amaçlı olarak kripto paranın "en uygun araç" olduğunda hemfikir olmuştur. Bu düşünce de olan katılımcıların bu görüşlerini temellendiren fikirler şunlardır: *"Bıçılmış kaftan, birebir, uzun vade tutulmalı, fırsat, alt coinlere yatırım yaparım, şart, kesinlikle lazımdır, bir alternatiftir, spekülatif yatırım aracıdır, olmazsa olmaz, kolay yoldan para kazanmak isteyenlere umuttur, bir basamaktır, uzun vadede kazandırır, fırsattır, projesi sağlam olanlara uzun vade düşünülmemelidir, karlıdır, bilgi strateji ve tabii sabırla yapılırca köşe dönmek zor, zamanında olursa uygundur, doğru stratejilerle doğru bir yoldur, sabırlı ve cesur olmak lazım, sabretmek gerekir köşe dönülmez... ama değerlendirilir, akıllıca al sat yapılırsa uygun bir araçtır, cezbedici, mantıklı yatırım, para varsa evet köseyi döndürür ama alm satımla değil, ihtiyacımızdan fazla paranız varsa veya zenginseniz düşünülebilir."* Görüldüğü üzere çoğu katılımcı kripto paraların köseyi dönmek için bir araç olduğunu düşünürken bile ihtiyatlı yorumlar yapmış ve temkini elden bırakmamıştır.

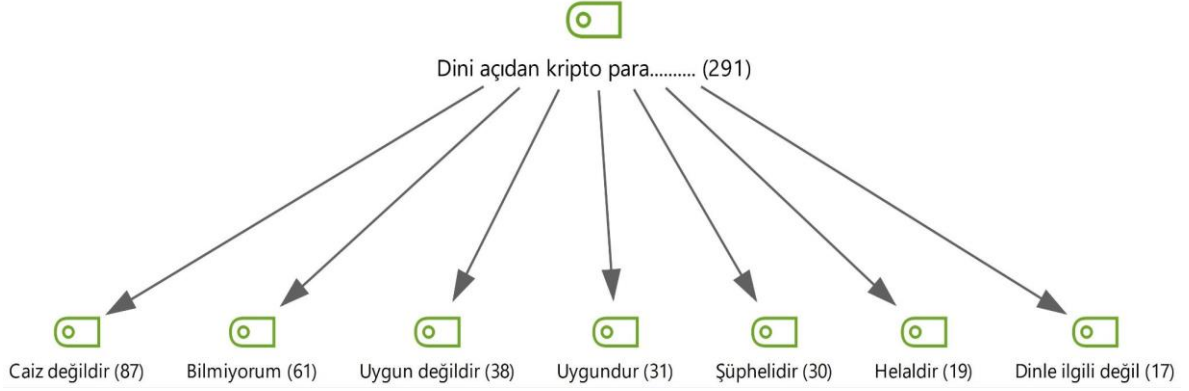
Katılımcıların kripto paralara ilişkin görüşlerinin şekillenmesinde kripto para alım satım işlemlerinin gerçekleştirildiği borsalarda meydana gelen bazı olumsuzlukların, katılımcıların yakın ve uzak çevresi başta olmak üzere ulusal basına da yansıyan bazı olumsuz haberlerin bu görüşlerin şekillenmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan katılımcıların gelir düzeyi de kripto para faaliyetlerine ilişkin görüşlerini etkilemektedir. Ülkemizde asgari ücret de göz önüne alındığında katılımcıların gelir düzeyinin onların riske atacak birikimlerinin olmadığı kanaatini oluşturmaktadır. Tablo 1'de yer alan katılımcıların gelir durumuna ilişkin dağılımları göz önüne alındığında katılımcıların büyük çoğunluğunun (%72,2; f=211) 10000 TL ve altı gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgu yukarıdaki ifade ettiğimiz kanaatimizi destekler niteliktedir.

Dini Açıdan Kripto Para Algısı

Din ve dini kurumların Türkiye'de oldukça etkili olduğunu dikkate aldığımızda, Kripto para algısının din kurumu tarafından nasıl değerlendirildiği de önemlidir. Bu değerlendirmeyi ilgili başlıkta yapmıştık. Burada ise katılımcıların kripto paranın kullanımının veya yatırım aracı olarak almanın dini açıdan uygunluğunu nasıl algıladıkları ve kripto varlıklara genel bakış açıları ele alınacaktır.

Dini açıdan kripto para algısı, kod modeli incelendiğinde tarafsızlık-nötrlük içeren benzer algıların gruplandırmasını yaptığımızda, katılımcıların büyük çoğunluğunun dini açıdan kripto paranın nasıl ele alınacağını "bilmediği" görülmektedir. Daha az ama yine önemli bir bölümü ise kripto para konusunun "din

ile ilgili bir konu olmadığını” düşünmektedir. Bu anlamda kripto paranın durumunu dini açıdan “bilmiyorum” diyenler bu görüşünün altında yatan nedenleri şu şekilde izah etmektedir: “araştırmadım, hakkında görüş beyan etmem doğru olmaz, fikrim yok, değerlendirmem için tüm yönüyle incelemem gerekir, boca değilim cevap veremem.”. Görüldüğü üzere katılımcılar görel olarak yeni bir alan olan ve hakkında din adamları veya diyanet yetkilileri tarafından yaygın bir açıklama yapılmadığını düşünerek kripto varlıklara ilişkin bilgi sahibi olmadıklarını ve hata etmemek için görüş beyan etmekten kaçındıklarını görmekteyiz.

Şekil 8. Dini Açıdan Kripto Para Algısı Kod Modeli

Diğer yandan daha az paylaşılan bir diğer görüş ise kripto paranın “dinle alakalı olmadığı” düşüncesidir. Katılımcıların bu görüşü nasıl temellendirdiğine bakıldığında; “sakıncası yok, paranın dini imanı olmaz, umurunda değil, benim için dini açıdan ne olduğunun bir önemi yok, hiç önemsemiyorum, din ile hiçbir paranın bağlantısı yoktur, alakası yoktur, paranın dinle ne ilgisi var, gereksiz ve alakasız bir soru, paranın dini irki rengi olmaz” şeklinde cevaplar vermişlerdir. Bu itibarla bazı katılımcılar kripto parayı dinle alakalı olmayan bir durum olarak değerlendirmiştir.

Bu nötr görüşlerin yanında dini açıdan kripto parayı caiz gören yani olumluyan ile caiz görmeyen yani yadsıyan-haram olarak değerlendiren iki katılımcı grubu vardır.

Bu değerlendirmeye göre, katılımcıların içerisinde en yoğun olarak dini açıdan kripto paranın “caiz olmadığı”, “uygun olmadığı”, “şüpheli” olduğu vurgusu hakimdir. şimdi katılımcıların bu düşüncelerini inceleyecek olursak. İlk olarak neden dini açıdan caiz olmadığı anlayışına bakıldığında şu ifadelerle rastlanmıştır: “haramdır, uygun değildir, olumlu değildir, mekrubtur, kripto paranın muhatabı otorite (devlet)olmadığı için caiz olmadığı düşünüyorum, bir çeşit yatırım aracı gibi düşündürülebilir yada algı yapılabilir ama ortada ne bir ticaret ne de bir mal vardır bu sebeple çok yüksek ihtimalle caiz olduğunu düşünmüyorum, kumar gibidir”. Görüldüğü üzere bu çoğunluk haram olduğu ve haksız kazanç olduğundan hareketle görüşlerini bildirmiştir.

Benzer bakış açısıyla, dini açıdan kripto paranın neden “uygun olmadığı”na dair katılımcılar şu görüşleri paylaşmıştır: “olumlu değildir, yanlıştır, diğer bir çok ekonomik enstrüman gibi haram olmasa bile kesinlikle mekrubtur, alın teri yoksa trilyon kazansan hayır gelmez, sıkıntılı, düzene girdiğinde sıkıntı olmaz diye düşünüyorum, bence faizle aynı kefede, sonuçta bir emek harcamadan havadan gelen bir para var, İnsana ancak emeğinin karşılığı vardır, uygun olmayabilir çünkü faizle benziyor.”

Kripto paranın dini açıdan “şüpheli” olduğunu düşünenler onu olumsuz olarak değerlendiren son gruptur. Bu katılımcılar kripto paranın neden şüpheli olduğu ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: “en hafif ile şüphelidir uzak durulmalıdır, kapitalizm oyunu, caiz olup olmadığı şüpheli, çeşitli görüşler var, sakıncalıdır, günün koşullarına göre içtihat yapılmalıdır, net değil, göreceli, tartışmalı, ne belal ne haram derim, fıkhi henüz tam oluşmamış bir mecradır.” Verilen cevapların niteliğine bakıldığında, katılımcıların dini bilgi edinme araçlarını kullandıkları, dini bilgiyi takip ettikleri ve kripto paranın da dini açıdan varlığını sorguladıklarını görmekteyiz. Bu olumsuz bakış açlarına göre değerlendirdiğimizde ve verilen cevaplar dikkate alındığında katılımcıların büyük çoğunluğunun dini bilgi türlerine dair sorgulamaları, dikkatleri ve hassasiyetleri olduğunu söylemek mümkündür.

Bir diğer yoğun katılımcı grubu ise kripto paranın dini açıdan olumlu olarak değerlendirildiğini düşünenlerdir. Bu katılımcı grubu kripto parayı dini açıdan “uygundur” ve “helaldir” olarak değerlendirmeyi uygun görmüştür. Dini açıdan “uygundur” diyen katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade

etmişlerdir: “sorun teşkil etmez, borsadan farkı olmadığı için zararlı görünmüyor, bankacılık, borsa varsa kripto parada olmalıdır, bir sıkıntı yok, borsa gibidir, dini yönden benim açımdan bir sıkıntısı yoktur kimseden çalmıyor çırpıyoruz, sorun teşkil etmiyor, geleceğin para birimi olduğunu düşünürsek, dini açıdan hiçbir sakıncası yoktur, belli işlemler dışarıda bırakılırsa yanlış değildir, dinen yasaklanmış bir konu değil, herhangi bir sorun yoktur diye düşünüyorum, faiz mantığı ile işliyorsa eğer sorumlu olabilir belki, altın dolar ne ise bu da o.. kaldıraçlı işlem yapılmadığı takdirde bir sakınca olmadığı kanaatindeyim, faiz söz konusu olmadığı için uygun görünüyor, diğer bütün araçların dini durumu neyse aynıdır, hiç bir farkı yok, 3. parti bir takas aracıdır, kağıt paradan, altından ya da insanların ortaklaşa değerli olduğuna karar verdiği herhangi bir alışveriş aracından farkı yoktur” Kripto parayı dini açıdan uygun gören katılımcılar kripto parayı diğer bankacılık enstrümanları ile kıyaslayarak ve ürünün imkanları, sonuçları itibariyle değerlendirerek, sakıncalı yönlerini de belirterek “uygundur” görüşünü paylaşmışlardır. Yine bu katılımcıların kripto paralara ilişkin dini bilgi düzeyleri diğer katılımcılara göre üst düzeydedir. Örneğin kripto para işlemlerinin faiz kapsamında olmaması, işlemlerde kaldıraç uygulaması olmaması ve bu sebeplerle kripto para ürünlerinin caiz olduğunu değerlendiren katılımcılardır.

Dini açıdan kripto paraya dolaysız bir biçimde “helaldir” diyen katılımcı grubu yoğunluğu en düşük olan gruptur. Bu katılımcılar şu ifadelerle neden helal olduğunu izah etmeye çalışmıştır: “future işlemler ve kredi hariç caiz olduğunu düşünüyorum, helal olarak görüyorum, çünkü kar da var zarar da, bence caiz olarak gözükmüyor, sonuç olarak yatırım aracı, t abi ki caizdir.. yeni para sistemi sonuçta.. karınada zararına da ortaksn..”

Kripto parayı helal olarak değerlendiren katılımcıların en önemli vurgusu kâr zarar üzerinedir. Bu bağlamda kripto paranın risk durumuna vurgu yapılarak bir müteşebbislik ekseninde değerlendirilmektedir.

Sonuç

Kripto varlıkların serüveni 2009 yılından günümüze kadar gelmektedir. Kripto varlıkların, çeşitli ülkeler tarafından resmi değişim aracı olarak tanınması, Tesla, Coca Cola, Amazon, Microsoft, LOT Polish Airlines gibi çeşitli global şirketlerin kripto varlıklar ile ödeme kabul etmeye başlaması önemli eşiklerdir. Bu açılardan kripto varlıkların piyasa ve tüketiciler tarafından olumlu görülebilecek yönleri mevcuttur. Özellikle uluslararası para transferinde sağladığı kolaylıklar, Ulus Devletlerin para arz gücünü kripto varlıklar üzerinde kullanamıyor olması, para transferinin aracısız gerçekleştirilebiliyor olması, altın gibi, hatta ondan daha hızlı bir şekilde nakde çevrilebilmesi ve bir yatırım aracı olarak tercih edilebiliyor olması bunların başlıcalarıdır.

Kripto varlıkların olumlu katkılarının yanı sıra tabi ki olumsuz yönleri de mevcuttur. Her şeyden önce kripto varlıkların sanal olma statüsünü koruması ve bu nedenle de çeşitli otoritelerce meşruiyetinin sorgulanması, muhtemel siber saldırılara karşı ne kadar korunaklı olduğu konusundaki endişeler ve bu konudaki olumsuz tecrübeler, kara para aklama ve teröre finansman sağlama kapasitesi, aracı firmaların güvenceden yoksun oluşu, yüksek volatilité ve kripto varlıklara karşı şüphelilik ise kripto varlıkların karşısındaki en önemli engeller olarak değerlendirilebilir.

Burada sayılan ya da sayılmayan bazı şirketlerin de kripto varlıklar aracılığıyla ödeme kabul etmeye başladığını duyurması ya da ödeme kabulünü durdurması, uluslararası kripto para borsaları başta olmak üzere kripto para borsalarının çeşitli alt-coinleri borsada listelemesi ya da listesinden çıkarması, çeşitli şirket yöneticilerinin ya da devlet başkanlarının kripto varlıklar hakkındaki olumlu ya da olumsuz ifade ya da tweetleri kripto varlıkların piyasa değerlerini önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Tüm bu süreçlerin sonunda da kısa sürede servet kazananlar ya da kısa sürede servet kaybedenler ortaya çıkabilmektedir.

Kripto varlıkların ortaya çıkışından bu yana geçirdiği aşamalar dikkate alındığında tüm yaşananların paranın evrilme serüveninin bir parçası olduğu düşünülebilir. Kripto varlıklar yolu ile ödeme sisteminin yaygınlaşması neticesinde, mal ve hizmet üreticileri de ödeme kabul sistemlerini uyarlamak durumunda kalacaklardır. Aksi takdirde değişime ayak uydurmakta zorlananlar ya da değişime direnenler bazı ticari faaliyetlerden soyutlanabileceklerdir.

Bugünün dünyasında kripto paralara, toplumsal hayatın alışlagelmiş akışını değiştirebilecek bir etken olabilecek konumdadır. Dijitalleşen dünyada kripto paranın rolü, devletin para üzerinden toplumlar üzerinde sürdürdüğü hükümlerle sarsabilecek hacimdedir. Bu durum ulus devletleri bu yeni gelişmeye ayak uyduracak tedbirler almaya itmektedir.

Bu araştırmanın neticesinde katılımcıların büyük çoğunluğunun kripto varlıklara karşı olumsuz algılara sahip oldukları görülmektedir. Neredeyse tüm kod modellerinde ortaya çıkan kripto varlıklara karşı güvensizlik duygusu kripto varlıkların önündeki en önemli engellerden biri olarak görülebilir. Bu güveni

sağlayacak olan aslında yine kripto varlıkların en büyük rakibi olan ulus devletler ve onların para politikalarına dair düzenleme ve uygulamaları olacaktır. Ülkemizde yatırımcıların büyük çoğunluğunun dini hassasiyetlere dikkat ettiği düşünülürse sektörün yatırım parametrelerinin dini açıdan uygun hale getirilmesi de kripto varlıklara olan yönelimi artıracaktır.

Etik Beyan

“*Metafor ve Olgusal Gerçeklik Olarak Kripto Para Algısı*” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Gerekli olan etik kurul izinleri Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilimsel Etik Değerlendirme Kurulu’nun 10.06.2021 tarihli toplantısında alınmıştır.

Kaynakça

- Abu-Bakar, M. M. (2017). *Shariah Analysis of Bitcoin, Cryptocurrency, and Blockchain*. Blossom Labs, Inc. 10 21, 2021 tarihinde <https://islamicbankers.files.wordpress.com/2019/02/2017-shariah-analysis-of-bitcoin-cryptocurrency-blockchain.pdf> adresinden alındı
- Adam, M. F. (2017). *Bitcoin: Shariah Compliant?* Amanah Finance Consultancy Ltd.
- Adams, C. ve Mannen, M., V. (2008). Phenomenology. Given, L., M. İçinde (Ed.), *The SAGE encyclopedia of qualitative methods* (614-619). USA: SAGE Publications.
- Alzubaidi, İ., ve Abdullah, A. (2017). Developing a Digital Currency from an Islamic Perspective: Case of Blockchain Technology. *International Business Research*, 79-87.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- bbc.com. (2021, 9 4). BBC NEWS: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-58414555> adresinden alındı
- Beck, U. (1992). *Risk Society Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.
- Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *Nursing Plus Open*, 2, 8-14. Doi: 10.1016/j.npls.2016.01.001
- Bloomberg HT. (2021, 09 26). 10 18, 2021 tarihinde Bloomberg.com: <https://www.bloomberght.com/huobi-cinli-kullanicilarin-hesaplarini-sene-sonuna-kadar-kapatacak-2288428> adresinden alındı
- Cavanagh S. (1997). Content analysis: concepts, methods and applications. *Nurse Res.* 4(3), (5-16). doi: 10.7748/nr.4.3.5.s2
- Coinmarketcap.com (2022) Today's Cryptocurrency Prices by Market Cap. Derived from: <https://coinmarketcap.com/?page=100>
- Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı. (2017). 10 19, 2021 tarihinde www.kurul.diyabet.gov.tr
- Dworkin, S.L.(2012) Sample size policy for qualitative studies using in-depth interviews. *Arch Sex Behav*, 41, 1319–1320. Doi: 10.1007/s10508-012-0016-6
- Elo, S., Kääriäinen, M., Kanste, O., Pölkki, T., Utriainen, K. ve Kyngäs, H. (2014) Qualitative content analysis: A focus on trustworthiness. *SAGE Open*, 4, (1-10). doi: 10.1177/2158244014522633
- Etikan, I., Musa, S., A., ve Alkassim, R., S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American journal of theoretical and applied statistics*, 5(1), 1-4. Doi: 10.11648/j.ajtas.20160501.11
- Forman, J., ve Damschroder, L. (2007). Qualitative Content Analysis. Jacoby, L., Siminoff, L., A. İçinde (Ed.) *Empirical Methods for Bioethics: A Primer (Advances in Bioethics, Vol. 11)*, Emerald Group Publishing Limited, Bingley (39-62). Doi: 10.1016/S1479-3709(07)11003-7
- Fukuyama, F. (2005). *Güven Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Government, A. (2022, 06 17). Anti-Money Laundering and Counter-Terrorism Financing Act 2006. AML/CTF Act, 1-350. Canberra, Canberra, Australia: The Office of Parliamentary Counsel. 07 13, 2022 tarihinde <https://www.legislation.gov.au/Details/C2022C00179/Download> adresinden alındı
- Gozzi, R. (1999). The power of metaphor: In the age of electronic media. *ETC: A Review of General Semantics*, 56(4), 380-404.
- Jamie Berryhill, T. B. (2018). *Blockchains Unchained Blockchain Technology and Its Use in The Public Sector*. Paris: OECD Working Papers on Public Governance. <http://dx.doi.org/10.1787/3c32c429-en>. adresinden alındı
- Krippendorff, K. (1989). Content analysis. In E. Barnouw, G. Gerbner, W. Schramm, T. L. Worth, & L. Gross (Eds.), *International encyclopedia of communication* (Vol. 1, pp. 403-407). New York: Oxford University Press. Erişim http://repository.upenn.edu/asc_papers/226
- Lakoff, G., ve Johnson, M. (1980). Conceptual metaphor in everyday language. *The Journal of Philosophy*, 77(8), 453-486. doi:10.2307/2025464
- Marshall, M.N. (1996). Sampling for qualitative research. *Family Practice*, 13(6), 522–526, Doi:10.1093/fampra/13.6.522
- McDonald, N., Schoenebeck, S. ve Forte, A. (2019). Reliability and inter-rater reliability in qualitative research: Norms and guidelines for CSCW and HCI practice. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 3(CSCW), 1-23.

- Merten, D., ve Schwartz, G. (1982). Metaphor and self: Symbolic process in everyday life. *American Anthropologist*, 84(4), new series, 796-810. Doi: 10.1525/aa.1982.84.4.02a00040
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2. Baskı). USA: Sage Publications.
- Morgan, D. L. (1993). Qualitative content analysis: A guide to paths not taken. *Qualitative Health Research*, 3(1), 112–121. DOI: 10.1177/104973239300300107
- Nakamoto, S. (2008). *Bitcoin.org*. Eylül 26, 2021 tarihinde <http://Bitcoin.org/Bitcoin.Pdf>: [https://bitcoin.org/en/adresinden alındı](https://bitcoin.org/en/adresinden%20alındı)
- Okopu, A., Ahmed, V., Akotia, J. (2016). Choosing an appropriate research methodology and method. V., Ahmed, A., Opoku, Z., Aziz İçinde (Eds.), *Research methodology in the built environment a selection of case studies* (32-49). New York: Routledge.
- Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik. (2021). *T.C. Resmi Gazete* (31456, 16 Nisan 2021).
- Parasız, İ. (2009). *Küresel Kriz Finans Krizinin Güven Krizine Dönüşmesi*. Ezgi Kitabevi.
- Polat, B. A. (2021). *Algoran ile Blokzincir Geliştirme*. Ankara: Maarif Mektepleri Eğitim Basın Yayın Danışmanlık .
- Povozhaev, L. (2013). Metaphor as Emotive Change: A Triangulated Approach to Thought, Language, and Emotion Relatable to Aristotelian Sense Perception. *Rhetoric Review*, 32(1), 44-63. Doi: 10.1080/07350198.2013.739493
- Reuters. (2021, 6 28). 10 18, 2021 tarihinde www.reuters.com/technology/germany-grants-coinbase-licence-crypto-custody-services-2021-06-28/ adresinden alındı
- Sandelowski, M. (1995). Focus on qualitative methods sample size in qualitative research. *Research in Nursing & Health*, 18, 179-183. Doi: 10.1002/nur.4770180211
- Suç Gelirlerinin Aklanmasının ve Terörün Finansmanının Önlenmesine Dair Tedbirler Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2021). *T.C. Resmi Gazete* (31471, 1 Mayıs 2021).
- Şimşek, M. ve Şamar, M. (2020). *İslami Finans ve Finansal Teknolojiler(FinTEch) Blokzincir - Akıllı Sözleşmeler- Kripto Paralar*. (M. Ş. Samar, Dü.) Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.
- Tashakkori, A. ve Teddlie, C. (2010). Putting the human back in 'Human research methodology': The researcher in mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research*, 4(4), 271–277. Doi: 10.1177/1558689810382532

EXTENDED ABSTRACT

Money, used as a means of exchange in trade since ancient times, has always kept its importance. In addition to changing its shape over the years, thanks to technological developments and widespread use of the internet, now, it has begun to change hands digitally. The climax in the digitalization of money is the crypto assets or the so-called crypto money. Crypto money came into our lives with the name of Bitcoin, thanks to the article “Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System” published on the internet by the person or people called Satoshi Nakamoto who, in his study, states that the approval of a third authority is necessary for money transfers and all online shopping. In turn, this third party brings an extra cost both to the buyer and the seller. However, he asserts that eliminating this third-party approval, the cost of the trade can be reduced for both the seller and buyer as well. Such peer-to-peer transactions can be done using blockchain technology which opens all transactions to everybody’s review in the system and the transaction is recorded in an irreversible way. All computers connected to the system instantly record all transactions, the next transaction goes by confirming all the previous transactions, and trying to disrupt the system is always more difficult and costly than setting it up. It can be said that this system, which considers itself safe with these features, is still in the center of doubts, and it does not seem to be fully understood in the eyes of society. Today, there are numerous blockchain networks operating within the framework of different missions, and transactions are done through platforms, which are called stock markets. On the other hand, the fact that some global companies have started to accept payments using crypto assets has contributed to increase the interest in crypto assets. Besides that, some advantages of crypto assets can be the convenience in international money transfer, independence from central banks, ease of global circulation, the thought that crypto assets are safe due to their global pricing in disasters such as economic crises and war in any country, the possibility for users who can take advantage of the opportunity due to high volatility to make big gains or compensate their losses in a short time, and the interest of international money actors in crypto assets. On the contrary, the possibility of paving the way for tax evasion, illegal transactions, high volatility, being open to cyber-attacks, lack of security of the stock markets, being greatly affected by speculations, energy costs, religious concerns, some restrictions or prohibitions imposed by various states on crypto assets are regarded as the most important problems facing crypto assets. In this research, designed in a mixed pattern, individuals' perceptions of crypto assets have been studied. In the research, while the survey findings were analyzed using qualitative methodology, the quantitative data were mostly used to support the qualitative data. In the qualitative part, the phenomenological design was adopted. Moreover, metaphors produced by the participants regarding

crypto assets were also studied. In order to be able to do the research quickly and economically the convenient sampling method has been used, and 292 people participated in the research. The quantitative data were collected through the fixed format questionnaire and the qualitative data were collected by means of Google forms using open-ended interview technique. In the interview form, besides the demographic information of the participants, there were some open-ended questions. The content analysis has been adopted in the analysis of the qualitative data while in the analysis of quantitative data, descriptive statistics such as mean and standard deviations have been used. The research findings indicate that the most preferred investment tool is gold, silver or some other commodities, and the least preferred one is the crypto assets. Taking the metaphors for crypto assets into account, it is obvious that a significant part of the participants have negative perceptions towards crypto assets and they are aware that trading crypto assets can result in horrible experiences for some people. The most frequently used metaphors associated with crypto assets are “gambling” and “fantasy”. Some positive perceptions regarding crypto assets are coded as “an investment tool” as well. Considering participant opinions about crypto assets depending on their gender, it is noticed that men have more positive statements about crypto assets than women. In other words, women associate crypto assets with negative features more than men. While women almost never think of crypto assets positively, men think of them in a moderate way. A considerable part of the participants thinks that crypto assets are not the right investment tools to strike it rich. The most frequently used code to strike it rich is “the most suitable tool” and “risky” which implies that people are confused. Moreover, the participants think that crypto assets are “not permissible” religiously. The last but not least, despite everything, with the widespread use of payment systems via crypto assets, the producers of goods and services will also have to adapt their payment acceptance systems, otherwise, those who have difficulty keeping up with the change or those who resist the change may eventually be isolated from some commercial activities.